

LEKSJON 6 Helse-, sosial- og trygdevesen

Et godt helse-, sosial- og trygdevesen er en viktig del av det norske velferdssamfunnet. De aller fleste tjenester eies og drives av det offentlige. Staten har det overordnede ansvaret. Staten gir lover og regler for hvordan tilbudene skal være. Et viktig statlig ansvar er utdanning av helsepersonell. Et annet statlig ansvar har med fordelingen av tjenester å gjøre. Et overordnet prinsipp i norsk helse- og sosialpolitikk er idealet om en geografisk og sosialt rettferdig fordeling av tjenestene.

I de senere årene har staten på flere måter gitt opp å detaljstyre helsetjenesten. Fylker og kommuner må selv få prioritere arbeidsoppgaver. Staten ønsker nå å styre gjennom påvirkning, og ikke ved hjelp av direktiver. Det er stadig endringer i organiseringen av den sentrale helseforvaltningen, altså hvordan statlige organer fordeler oppgavene (planlegging, tilsyn, kompetanseutvikling, evaluering og annet) seg imellom.

Sykehus og helseforetak

Sykehusene tilbyr befolkningen spesialisert behandling. I tillegg har sykehusene oppgaver innen forskning, utdanning og opplæring av pasienter og pårørende. Helse- og omsorgsdepartementet har et overordnet ansvar for alle sykehus i Norge, og staten eier de offentlige sykehusene. Sykehusene er organisert i fire regionale helseforetak.

De fire regionale helseforetakene er Helse Sør-Øst, Helse Vest, Helse Midt-Norge og Helse Nord. De regionale helseforetakene har ansvar for tilbudet i spesialisthelsetjenesten for befolkningen i sin helseregion. De eier også de offentlige sykehusene i regionen.

Nærmere opplysning om hvert av helseforetakene kan en finne på <http://www.regjeringen.no/nb/dep/hod/tema/sykehus/virksomheter-eid-av-hod.html?id=485368>

Sykehusene skal bidra til å:

- Fremme folkehelsen, motvirke sykdom, skade, lidelse og funksjonshemming
- Tilby likeverdige tjenester tilpasset pasientenes behov
- Sikre tjenestenes kvalitet

- Sikre pasientenes tilgjengelighet til tjenesten
- Sikre best mulig bruk av ressursene

Kilde: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/hod/tema/sykehus.html?id=10935>

Arbeids- og velferdsetaten (NAV)

Arbeids- og velferdsetaten (NAV) ble etablert i 2006 og er en sammenslåing av tidligere trygdeetaten og arbeidsmarkedsetaten (aetat). NAV administrerer det norske folketrygdsystemet. Etatens oppgave er også å hjelpe arbeidssøkere med å få ny jobb raskest mulig. NAV samarbeider med kommunenes sosialtjeneste.

Ett av målene med NAV reformen er at folk skal ha mulighet til et aktivt yrkesliv.

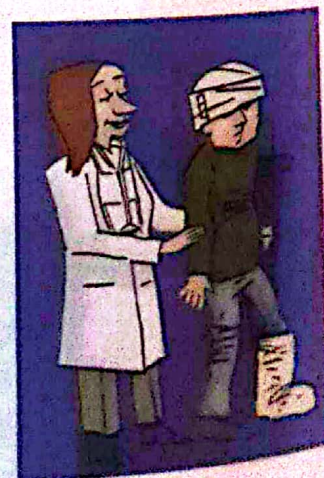
For flere opplysningene om NAV, se <https://www.altinn.no/no/Skjema-og-tjenester/Etater/NAV/>

I brosjyren *Virkemidler for et mer inkluderende arbeidsliv* pekes det på at de fleste i løpet av livet vil kunne oppleve perioder da de ikke kan yte maksimalt. Målet med inkluderende arbeidsliv er å gi plass til alle som kan og vil arbeide. Det er derfor viktig å finne løsninger som gjør dette mulig. NAV har en rekke virkemidler som kan forebygge at arbeidstakere faller ut av arbeidslivet, og gi personer som ønsker å komme inn på arbeidsmarkedet mulighet til det.

Virkemidlene er ikke bare av økonomisk art. Det kan like gjerne være behov for oppfølging og kompetanse fra fagpersoner. Noen av virkemidlene består av faglig hjelp og veiledning. Det finnes også en rekke produkter for mennesker som har behov for hjelpemidler for å kunne utføre arbeidet sitt.

«Raskere tilbake» er et tiltak som ble besluttet av et utvalg, Sykefraværsutvalget, høsten 2006. Målet er å hindre unødig langvarig sykefravær. Det innebærer blant annet raskere tilbud om individuell oppfølging, avklaring og arbeidsrettet rehabilitering (via NAV) og raskere tilbud om behandling hos spesialisthelsetjenesten (via fastlegen).

Kilde: *Virkemidler for et mer inkluderende arbeidsliv* http://www.nho.no/getfile.php/filer%20og%20vedlegg/Brosjyre_Virkemidler.pdf

Lov om arbeids- og velferdsforvaltningen (arbeids- og velferdsforvaltningsloven) («NAV-loven»)

Denne loven trådte i kraft i juli 2006. § 1 i loven gir opplysninger om formålet med loven:

Formålet med loven er å legge til rette for en effektiv arbeids- og velferdsforvaltning, tilpasset den enkeltes og arbeidslivets behov og basert på en helhetlig og samordnet anvendelse av arbeidsmarkedsloven, folketrygdloven, lov 18. desember 2009 nr. 131 om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen og andre lover som forvaltes av arbeids- og velferdsforvaltningen. Arbeids- og velferdsforvaltningen skal møte det enkelte mennesket med respekt, bidra til sosial og økonomisk trygghet og fremme overgang til arbeid og aktiv virksomhet.

Noen opplysninger om folketrygden

Lov om folketrygd ble vedtatt i 1966. I denne loven ble flere tidligere lover samlet, blant annet lov om alderstrygd og lov om uføretrygd. Fra 1971 har lovene om syketrygd, yrkesskadetrygd og arbeidsløshetsstrygd vært inkorporert i Folketrygdloven. I 1997 kom en ny og forenklet lov om folketrygd.

§ 1 angir folketrygdens formål:

Folketrygdens formål er å gi økonomisk trygghet ved å sikre inntekt og kompensere for særlige utgifter ved arbeidsløshet, svangerskap og fødsel, aleneomsorg for barn, sykdom og skade, uførhet, alderdom og dødsfall.

Folketrygden skal gi bidrag til utjevning av inntekt og levekår over den enkeltes livsløp og mellom grupper av personer.

Folketrygden skal bidra til hjelp til selvhjelp med sikte på at den enkelte skal kunne forsørge seg selv og klare seg selv best mulig til daglig.

Folketrygden gir økonomisk støtte.

å gi opp	å slutte med, resignere
overordnet, adj.	her: øverste
ideal/ et	forbilde, høyeste mål en strever mot
ansvar/ et	forpliktelse
fordeling	deling, spredning
å detaljstyre, -te	å bestemme i minste detalj
direktiv/ et	forskrift, påbud
velferdssamfunn/ et	samfunn som er organisert slik sosial trygghet skal være sikret dem som lever der
endring/ en	forandring
tilsyn/ et	kontroll, overvåking
kompetanseutvikling	utvikling av kvalifikasjoner
evaluering/ en	vurdering
å fordele seg imellom	å dele mellom seg
å fremme, -et	å hjelpe fram, stimulere
å motvirke, -et	å motarbeide, forebygge
lidelse/ n	sykdom, plage
funksjonshemming/ en	nedsatt arbeidsevne, nedsatt funksjonsevne hos en person
tilpasset, adj.	avpasset, innrettet for noe
behov/ et	det å trenge noe, ha bruk for noe
å sikre, -et	å sørge for
tilgjengelighet/ en	det å være tilgjengelig, enkel å få tak i
å etablere, -te	å opprette, sette i gang, begynne med
sammenslåing/ en	det å slå sammen, forene
etat/ en	administrativ del av eller enhet i offentlig forvaltning
å yte – ytte – har ytt	å gi, bidra med
virkemiddel/ et	tiltak for et bestemt formål
å forebygge	å hindre at noe skjer
å falle ut av	her: ikke lenger kunne delta i, være del av
unødig, adj.	unødvendig, grunnløs
avklaring/ en	det å komme til en løsning el. svar
fastlege/ n	den legen en har som sin faste lege

lov/ en

en formell lov vedtatt av Stortinget og sanksjonert (godkjent) av Kongen i statsråd (regjeringen)

Rettigheter og plikter reguleres gjennom lover, forskrifter, utredninger og rundskriv.

å tre i kraft

å legge til rette

forvaltning/ en

samordnet, adj.

anvendelse/ n

å bidra – bidro – har bidratt

inkorporere, -te

utjevning/ en

aleneomsorg

uførhet

levekår

å klare seg selv

å begynne å virke, å være gjeldende

tilpasse noe for et bestemt formål for øyet

styring, administrasjon

koordinert

bruk, nytte

å yte, gi

å innlemme, innarbeide

det å gjøre forskjeller mindre

det å ha omsorg eller ansvar alene

nedsatt funksjonsevne

økonomiske, materielle, sosiale vilkår i et samfunn

det å være uavhengig

Gjør oppgave 1

Noen forebyggende helsetjenester der sykepleier er en av hovedaktørene

Helsestasjonen

Med hjemmel i Lov om helsetjenesten i kommunene er det utarbeidet Forskrifter om helsestasjonsvirksomhet. Der står det at helsestasjonen i første rekke skal arbeide for å

- forebygge medfødte og ervervede sykdommer, også tannsykdommer og skader blant barn
- fremme barns fysiske, psykiske og sosiale helse

Sykepleier (helsesøster) har ansvar for helsestasjonen, der arbeidet omfatter tilbud og tiltak i barns nærmiljø. Oppsøkende virksomhet og hjemmebesøk inngår i denne sammenhengen.

Helsestasjonen er ment å være et ressursenter og en pådriver i utformingen av gode oppvekstkår for barn.

Flere steder er *svangerskapsomsorgen* en del av helsestasjonstilbudet. Her arbeider lege, jordmor og helsesøster sammen. Svangerskapsomsorg inkluderer helseundersøkelse, helseopplysning, veiledning og rådgivning til den gravide og hennes familie.

Hjemmebesøk til alle nyfødte er et godt innarbeidet tiltak i kommunene. Dette er et prioritert arbeid og gjennomføres så snart som mulig etter fødsel eller hjemkomst fra fødeavdeling. Besøk av helsesøster er et frivillig tilbud til familien.

Barnet møter ca. 12 ganger på helsestasjonen de første fire årene. Konsultasjonene inkluderer observasjon av barnet (psykomotorisk, kontakt- og oppmerksomhetsevne, syn, hørsel og hud) og samspill mellom foreldre og barn. Foreldrenes behov og ønsker kan være grunnlag for veiledningen.

Noen kommuner har tilbud om *helsestasjon for ungdom*. I hovedsak er dette et tilbud om samlivsspørsmål og prevensjon, men kan også inkludere helseopplysning og veiledning om livsstilssykdommer, rusmidler, røyking og ernæring. Dette kan være et supplement til skolehelsetjenesten.

Enkelte steder er det tilbud om *helsestasjon for eldre*. Målet med å trekke eldre inn til helsestasjonene er å forebygge sykdom, skade og funksjonssvikt og legge forholdene til rette slik at den eldre kan bo hjemme lengst mulig.

Sykepleier kan drive oppsøkende virksomhet og / eller innkalle til konsultasjoner.

Skolehelsetjenesten

Helsepersonell i skolen består som regel av sykepleier, lege og eventuelt fysioterapeut. Gjennom skolehelsetjenesten når sykepleier barn og ungdom mellom 6 og 19 år, og dette er en videreføring av helsestasjonsvirksomheten.

Målet med helsetjenesten i skolene er ikke bare å unngå helseproblemer, men å gi grunnlaget for å forebygge sykdom og fremme helse også senere i livet.

Elevenes helseproblemer er ofte sammensatt, og det krever spesielle kunnskaper og et tett samarbeid med andre yrkesgrupper og med foreldre.

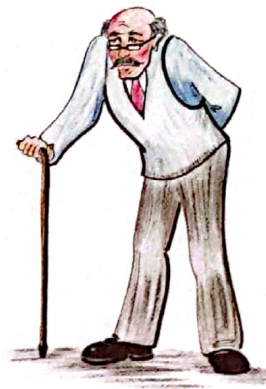
Helsestasjon for ungdom handler ofte om samlivsspørsmål. Det gis også opplysning om ernæring.

Barn møter 12 ganger på helsestasjon de 4 første leveårene.

Svangerskapsomsorgen inkluderer rådgiving til den gravide.

Målet med å trekke eldre inn til helsestasjonene er å forebygge sykdom.

Skolehelsetjenesten inneholder både screening, individrettede tiltak, grupperettede tiltak og tiltak rettet mot omgivelsene. Lovgrunnlaget finnes i § 3 i lov om helsetjenester i kommunene, og det dreier seg om disse oppgavene:

- systematiske medisinske undersøkelser, individuell helseveiledning og andre medisinske tiltak, herunder helseopplysning
- strukturert tverrfaglig samarbeid spesielt med skolen, pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT), sosialtjenesten og den offentlige tannhelsetjenesten
- rådgiving til skolens personale vedrørende hygieniske forhold og arbeidsmiljø for øvrig, og vedrørende tilrettelegging for integrering av funksjonshemmede barn
- bistand med undervisning i den utstrekning skolen ønsker det.

Alle barn skal ha en basisundersøkelse av sykepleier og lege ved skolestart. Målet med denne er å

- etablere kontakt med familie eller videreføre allerede etablert kontakt
- avdekke forhold av betydning for barnets psykiske, fysiske og sosiale helse
- kartlegge nødvendige tiltak og behov for videre oppfølging.

Bedriftshelsetjenesten skal bidra til trygge og sunne arbeidsforhold.

Bedriftshelsetjenesten

Krav om helsepersonell i virksomheter finnes i arbeidsmiljøloven § 30 og § 14. Sykepleiere som arbeider i bedriftshelsetjenesten, skal i samarbeid med lege og eventuelt annet helsepersonell bistå arbeidsgiver med å hindre at arbeidstakere blir påført skade i sitt arbeid. De skal i samarbeid med virksomheten også arbeide aktivt for å bedre arbeidsmiljøet. Målet er trygge og sunne arbeidsforhold. Selv om bedriftshelsetjenesten arbeider til støtte for arbeidsgiver, har den et selvstendig ansvar for å påpeke skadelige forhold.

Sykepleieren som arbeider i bedriftshelsetjenesten, skal medvirke til kartlegging av og informasjon om risikofaktorer i arbeidsmiljøet. Tiltakene kan gå ut på at helseskadelige faktorer fjernes, reduseres eller blir erstattet av mindre helseskadelige faktorer.

Sykepleieren skal også drive opplysningsvirksomhet som setter den enkelte arbeidstaker best mulig i stand til å ivareta egen helse og sikkerhet. Slikt informasjons- og motivasjonsarbeid (f.eks. om bruk av hørselsvern) kan med fordel drives i grupper, da kollektiv informasjon ofte har større gjennomslagskraft.

Teksten bygger på: Berit Johannessen: *Forebyggende sykepleie*, Tano 1995, (s. 97-101).

hjemmel/ en – hjemler – hjemlene	grunnlag, støtte
i første rekke	først og fremst
erhvervede sykdommer	sykdommer en har utviklet, motsatt: medfødte sykdommer
omfatte, -et	inkludere, bestå av
tilbud/ et	forslag, mulighet
tiltak/ et	aktivitet, virksomhet
oppøkende virksomhet	utadrettede tiltak
er ment å være	skal være, skal etter planen være
pådriver/ en – pådrivere – pådriverne	en som tar initiativ, initiativtaker
utforming/ a el. en	en utvikling
oppvekstkår / et	de forholdene en har når en vokser opp
svangerskapsomsorg/ en	tilsyn og beskyttelse for den som er gravid
gjennomføre, -te	gjøre, utføre, sette i verk
frivillig, adj.	valgfritt, selvbestemt
oppmerksomhet/ en	her: konsentrasjon
samspill/ et	interaksjon
behov/ et	det som en trenger, det som en synes er nødvendig
veiledning/ en	forklaring, orientering
ernæring/ en	kosthold
supplement/ et	et tillegg
å trekke noen inn til	å få noen til å komme til
forebygge – forebygde – har forebygd	avverge, hindre
funksjonssvikt/ en	ødelagt evne til å fungere
svikt/ en	svakhet
nå, -dde	her: få tak i, finne fram til
videreføring/ en	en fortsettelse
unngå – unngikk – har unngått	her: slippe å få, unnsnippe
sammensatt, adj.	blandet, kompleks, flersidig
tett, adj.	her: nært
herunder, adv.	inkludert
for øvrig	dessuten, i tillegg
vedrørende, prep.	om, som gjelder, som dreier seg om
tilrettelegging/ -a el. en	planlegging, ordning